

KRZYSZTOF ŻARNA
Rzeszów
ORCID: 0000-0002-6965-8682

ANALIZA DYNAMIKI STOSUNKÓW REPUBLIKI SŁOWACKIEJ Z REPUBLIKĄ FEDERALNĄ NIEMIEC W LATACH 1993-2002

WSTĘP

Niniejszy artykuł dotyczy wybranych aspektów relacji słowacko-niemieckich w latach 1993-2002. Cezury czasowe obejmują okres od momentu powstania Republiki Słowackiej do wyborów parlamentarnych w 2002 r., kiedy to zakończyły się rządy pierwszego gabinetu Mikuláša Dzurindy. To również ważna data z punktu widzenia procesu przystąpienia do Unii Europejskiej – pod koniec 2002 r. Słowacja zakończyła negocjacje akcesyjne. Analiza obejmuje trzy okresy: 1993-1994, 1994-1998, 1998-2002.

Autor stara się odpowiedzieć na następujące pytania: jaką rolę odgrywała Republika Federalna Niemiec w polityce zagranicznej Republiki Słowackiej w okresie rządów Vladimíra Mečiara, Josefa Moravčika i Mikuláša Dzurindy? Jak kształtowały się wzajemne relacje na tle stosunków bilateralnych z innymi państwami? Jaki był wpływ RFN na proces akcesji Słowacji do UE? Artykuł opiera się na następujących założeniach: po pierwsze, biorąc pod uwagę stosunki bilateralne, to w latach 1993-2002 najgorsze relacje Republika Słowacka miała z Republiką Węgierską i Ukrainą, natomiast trudno znaleźć negatywne czynniki, które rzutowałyby na stosunki z RFN, poza okresem rządów V. Mečiara, podczas których dochodziło do naruszeń praw człowieka. Po drugie, Niemcy ze względu na swoją pozycję w UE odgrywały istotną, chociaż nie decydującą rolę w procesie akcesji Słowacji do tej organizacji.

W celu weryfikacji założonych hipotez i odpowiedzi na pytania badawcze wykorzystano metodę komparatystyczną. Miała ona swoje zastosowanie dla porównania polityki poszczególnych rządów w Bratysławie wobec Niemiec. Metoda instytucjonalno-prawna pozwoliła na przeanalizowanie umów multilateralnych i bilateralnych, których stroną była Republika Słowacka. Przeanalizowano również deklaracje programowe kolejnych rządów Słowacji.

Biorąc pod uwagę stopień oddziaływania w stosunkach międzynarodowych, to RFN i Republika Słowacka są państwami, które znajdują się na dwóch przeciwległych biegunach. RFN od kilkudziesięciu lat odgrywa kluczową rolę w procesie integracji europejskiej oraz w *NATO*. Olbrzymia dysproporcja widoczna jest również w potencjale służby dyplomatycznej. Po rozpadzie Czechosłowacji Republika Sło-

wacji odczuwała duży deficyt w tym zakresie. Zarówno potencjał demograficzny, jak i gospodarczy oraz wpływy polityczne powodowały sytuację, w której to Niemcy byli dominującą stroną we wzajemnych relacjach.

PO ROZPADZIE CZESKIEJ I SŁOWACKIEJ REPUBLIKI FEDERACYJNEJ

Rozpad Czeskiej i Słowackiej Republiki Federacyjnej stworzył całkowicie nowe perspektywy rozwoju stosunków zarówno w ujęciu bilateralnym, jak i w ramach współpracy multilateralnej. Politycy RFN zdecydowanie deklarowali swoje wsparcie dla procesów transformacji państw Europy Środkowej i Wschodniej. Szczególnie wspierali wszelkie formy aktywności w regionie, jak powstanie Trójkąta Wyszehradzkiego (przekształconego w 1993 r. w Grupę Wyszehradzką), Inicjatywy Środkowoeuropejskiej czy też Środkowoeuropejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu. W okresie istnienia Czeskiej i Słowackiej Republiki Federacyjnej na pierwszy plan wysuwały się kwestie historyczne. Na początku lat 90. XX w. powstała Niemiecko-Czechosłowacka Komisja Historyków, której zadaniem było poruszanie wielu aspektów wspólnej historii Niemców, Czechów i Słowaków w XIX i XX w. (Cornelißen 2018: 57-74). W 1993 r. została przekształcona w Niemiecko-Czeską i Niemiecko-Słowacką Komisję Historyków. Ze strony słowackiej w skład Komisji wchodził: Edita Ivaničková, Dušan Kováč, Roman Holec, Eduard Nižňanský i Dušan Segeš (Żarna 2015: 295). Analizując wyniki badań obu komisji można dojść do wniosku, że zdecydowanie więcej punktów spornych występowało na linii Niemcy – Czesi. W przypadku historyków niemieckich i słowackich dominowały dyskusje wokół drugiej wojny światowej i wysiedlenia Niemców. Istotną rolę odgrywała również dyskusja wokół satelickiego państwa III Rzeszy Państwa Słowackiego/Republiki Słowackiej.

Wobec spornych spraw rozpoczęły się rozmowy mające doprowadzić do zawarcia traktatu dobrosąsiedzkiego. Jeszcze przed formalnym rozpadem Federacji, w dniu 7 października 1991 r. ministrowie spraw zagranicznych Hans-Dietrich Genscher i Jiří Dienstbier parafowali Traktat o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy (*Zmluva medzi Českou a Slovenskou* 1993), który ostatecznie został podpisany dnia 27 lutego 1992 r. w Pradze przez premierów Vaclava Klauza i Helmuta Kohla. Dla strony niemieckiej i słowackiej istotny był fakt uznania istnienia mniejszości niemieckiej w Słowacji, przyznanie jej praw do kultywowania języka, tradycji i religii. W spisie powszechnym przeprowadzonym jeszcze w ramach wspólnego państwa Czechów i Słowaków (1991 r.) narodowość niemiecką zadeklarowało 5,4 tys. mieszkańców ziem słowackich, co stanowiło 0,1% ludności (*Výsledky sčítania* 1991). Liczba ta nie uległa zmianie w 2001 r., kiedy po raz pierwszy przeprowadzono spis powszechny w samodzielnej już Słowacji. Narodowość niemiecką zadeklarowało 5405 osób (*Sčítanie obyvateľov* 2001). W analizowanym okresie miejscowa mniejszość działała dosyć aktywnie na rzecz rozwoju oświaty i kultury, a służy temu założony w 1992 r. Związek Niemców Karpaccich wspierany finansowo przez Konsulat RFN w Bratys-

sławie. Z kolei w przypadku Słowaków mieszkających w Niemczech, ich liczba jest szacowana na około 25 tys. (Žarna 2015: 294-295). Warto zaznaczyć, że prezydent Czeskiej i Słowackiej Republiki Federacyjnej Vaclav Havel był atakowany za zbyt pojednawcze stanowisko w tej kwestii (Łoś 2012: 227). Istotną rolę odgrywał fakt nieuznawania mniejszości narodowych w swoim państwie przez RFN. W przypadku Słowaków w bilateralnych relacjach z Niemcami nie budziła natomiast kontrowersji, tak jak miało to miejsce w przypadku Czechów, kwestia dekretów prezydenta Beneša, które doprowadziły do wysiedlenia Niemców z Czechosłowacji i konfiskaty ich majątku po II wojnie światowej (Kastory 1996, Lebioda 2003). Wpływ na to miał przede wszystkim fakt znacznie mniejszego odsetka mniejszości niemieckiej zamieszkującej ziemie słowackie w okresie międzywojennym. Warto zaznaczyć, że w polityce międzynarodowej dekrety Beneša miały największe konsekwencje w stosunkach z Księstwem Liechtensteinu. Dekrety dotknęły również dynastię Liechtensteinów, której majątek skonfiskowano. Jej przedstawiciele nie byli obywatelami niemieckimi i nie współpracowali z III Rzeszą (Gattini 2002: 513-544, Schmachtel 2007: 122). W konsekwencji Liechtenstein nie miał nawiązanych stosunków dyplomatycznych z Czechosłowacją, a po rozpadzie z oboma państwami. Stosunki z Czechami i Słowacją zostały nawiązane dopiero w 2009 r.

W chwili powstania dwóch państw: Republiki Czeskiej i Republiki Słowackiej, RFN uznała obydwa państwa. Należy podkreślić, że na początku własnej państwowości oba państwa miały pozytywną opinię wśród polityków niemieckich, głównie ze względu na pokojowy rozpad Czechosłowacji. Miało to szczególny wymiar w kontekście wydarzeń, które rozgrywały się w wyniku dezintegracji Jugosławii czy ZSRR.

Od samego początku istnienia Republiki Słowackiej stosunki niemiecko-słowackie były zdominowane przez kwestię jej aspiracji euroatlantyckich. W okresie rządów pierwszego gabinetu V. Mečiar (do 15 marca 1994 r.) i rządów J. Moravčika (15 marca–13 grudnia 1994 r.) RFN wspierała przyjęcie Słowacji do Rady Europy, politycy niemieccy wypowiadali się również z sympatią na temat ewentualnej akcesji do UE oraz Sojuszu Północnoatlantyckiego. Świadczyła o tym chociażby wypowiedź ministra spraw zagranicznych RFN Klausa Kinkela, który w marcu 1993 r. jednoznacznie zapewnił władze słowackie o swoim poparciu, obiecując jednocześnie wszelką pomoc w tym zakresie. Z kolei prezydent Słowacji Michal Kováč 15 listopada 1993 r. złożył oficjalną wizytę w Bonn, gdzie prowadził rozmowy z prezydentem Richardem von Weizsäckerem (Žarna 2015: 296-297). W dniu 8 lutego 1994 r. w Bratysławie minister obrony Republiki Słowackiej Imrich Andrejčák i minister obrony Republiki Federalnej Niemiec Volker Rühle podpisali umowę o współpracy resortów obrony (*Dohoda medzi Ministerstvom obrany* 1994), a dzień później podpisano umowę o współpracy wojskowej pomiędzy oboma państwami (*Dohoda o vojenskej spolupráci* 1994). Te dwa dokumenty odgrywały istotną rolę w pomocy ze strony Niemiec w modernizacji słowackich sił zbrojnych w celu dostosowania do wymogów Sojuszu Północnoatlantyckiego. Co prawda w analizowanym okresie (lata 1993-1994) trwały dyskusje nad kilkoma koncepcjami bezpieczeństwa, niemniej wśród polityków słowackich opcja północnoatlantycka cieszyła się największym poparciem.

RFN W POLITYCE RZĄDU VLADIMÍRA MEČIARA

O ile w pierwszym roku po powstaniu Republiki Słowackiej stosunki z RFN pozbawione były większych kontrowersji, z czasem jednak doszło do napięcia we wzajemnych relacjach, wywołanego przez kilka determinantów. Zdaniem Katarzyny Gelles decydujące były dwa. Jednym było odwoływanie się przez polityków skrajnie nacjonalistycznych partii do tradycji Państwa Słowackiego / Republiki Słowackiej (1939-1945). Kolejnym, i chyba decydującym, był styl rządów premiera V. Mečiarra, a konkretnie przypadki naruszeń praw człowieka (Gelles 2010: 339-340). Można zaryzykować stwierdzenie, że momentem przełomowym było ponowne przejście sterów rządu przez V. Mečiarra, tym razem w koalicji Ruchu na rzecz Demokratycznej Słowacji (*HZDS*) – Słowackiej Partii Narodowej (*SNS*) – Zrzeszenia Robotników Słowackich (*ZRS*). Podczas debaty nad *expose* premier podkreślał, że celem jego rządu będzie uzyskanie akcesji do UE, wymieniając datę zakończenia negocjacji w 2000 r. Podkreślił również znaczenie Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie. Bezpieczeństwo narodowe chciał oprzeć na *NATO* oraz o Unii Zachodnioeuropejskiej, zapowiedział starania o członkostwo w tej organizacji. W kontekście stosunków bilateralnych podkreślił znaczenie relacji z sąsiadami, wyróżniając w tym względzie Austrię jako państwo członkowskie UE. W *expose* wymienił również Stany Zjednoczone Ameryki, Kanadę, Japonię, Federację Rosyjską. W żadnej części wystąpienia V. Mečiarra nie wymienił on RFN, zadeklarował jedynie współpracę z państwami G7 (*Programové vyhlásenie* 1995).

Republika Słowacka miała najbardziej napięte stosunki z Republiką Węgierską. Bez unormowania wzajemnych relacji, perspektywy akcesji do struktur euroatlantycznych oddalały się. W początkowej fazie istnienia Słowacji stolice europejskie, w tym Berlin, pozytywnie zareagowały na podpisanie umowy o przyjaźni i dobrym sąsiedztwie z Węgrami. Pomimo tego, dochodziło do licznych przypadków naruszeń praw mniejszości węgierskiej, jak również praw człowieka. W wyniku uchwalenia ustawy o języku państwowym dla obywateli innej narodowości niż słowacka powstała duża bariera w używaniu języka ojczystego. Uderzyło to szczególnie w Węgrów. Politycy koalicji rządowej nie kryli się w swoich wystąpieniach z atakami na mniejszość romską. Całkowicie zmarginalizowano rolę opozycji, w ciągu jednej nocy parlament obradował przez 23 godziny *non stop*, uchwalając wiele ustaw ograniczających rolę partii opozycyjnych. Rozpoczęły się ataki na nieprzychylnie premierowi media, dochodziło do nacisku ekonomicznego, a nawet fizycznych ataków na dziennikarzy. Wykorzystywano w tym celu służby specjalne. W ocenie Piotra Bajdy przekroczeniem cienkiej czerwonej linii było uprowadzenie przez słowackie służby specjalne syna prezydenta M. Kováča, który był w konflikcie z premierem. Michal Kováč jr został uprowadzony i wbrew swojej woli przerzucony na teren obcego państwa (Austrii). Zamierzeniem porywaczy było doprowadzenie do aresztowania syna prezydenta w związku z międzynarodowym listem gończym rozesłanym za nim przez sąd w Monachium. Związane to było z wplątaniem syna prezydenta w sprawę wyprowadzania pieniędzy ze słowackiej firmy Technopol przez zorganizowaną grupę przestępczą.

czą. Jednymi z poszkodowanych byli obywatele RFN (Bajda 2018:171-172). Od tego momentu dochodziło do licznych protestów składanych na ręce samego V. Mečiara przez ambasadorów wielu państw, w tym Niemiec, a nawet rezolucji wystosowanej przez Parlament Europejski.

W kontekście stosunków bilateralnych nie doszło – pomimo usilnych starań V. Mečiara – do spotkania słowackiego premiera z kanclerzem Helmutem Kohlem, który do 1998 r. wielokrotnie odwiedzał inne państwa środkowoeuropejskie, pomijając w tym czasie Słowację. Miało to ścisły związek z modelem polityki prowadzonej przez koalicję *HZDS-SNS-ZRS*. Sam H. Kohl przybył do Bratysławy dopiero w czerwcu 2007 r., nie pełniąc już obowiązków kanclerskich. Był obecny w stolicy Słowacji przy okazji wręczenia Władysławowi Bartoszewskiemu międzynarodowej Nagrody św. Wojciecha¹ (Žarna 2015: 296).

W połowie lat 90. XX w. doszło do napięcia w bilateralnych relacjach, kiedy rząd Republiki Słowackiej odmówił uznania obowiązującej nazwy państwa niemieckiego: Republika Federalna Niemiec (*Bundesrepublik Deutschland*), pozostając rzekomo z powodów językowych przy wcześniejszej nazwie: Niemiecka Republika Federalna (*Deutsche Bundesrepublik*). To drugie określenie było używane w Niemieckiej Republice Demokratycznej i państwach bloku wschodniego dla podkreślenia faktu istnienia dwóch państw niemieckich (Gelles 2010: 340).

W 1997 r. minęła pięćdziesiąta rocznica śmierci przywódcy Państwa Słowackiego / Republiki Słowackiej ks. Jozefa Tiso. W kwietniu słowaccy nacjonaliści planowali zorganizować w Bawarii uroczystości poświęcone jego postaci. Szczególną wymowę miał fakt, że mieli w niej wziąć udział członkowie koalicyjnej Słowackiej Partii Narodowej. Ostatecznie władze miejscowości Altötting zakazały zorganizowania obchodów. To w tym miasteczku w miejscowym klasztorze kapucynów ukrywał się po zakończeniu wojny J. Tiso. Został on zatrzymany przez amerykański kontrwywiad, przewieziony do Pragi, a następnie do Bratysławy. W wyniku procesu został skazany na karę śmierci (Hruboň 2017: 213-239). Do dzisiaj polityk ten budzi spore kontrowersje i skrajne emocje. Z jednej strony traktowany jest jako zbrodniarz wojenny, kolaborant III Rzeszy Niemieckiej i osoba współodpowiedzialna za eksterminację słowackich Żydów, z drugiej część środowisk nacjonalistycznych i emigracyjnych historyków słowackich są jego apologetami. Uważany jest za bohatera narodowego i jednego z ojców narodu słowackiego. Można doszukać się tu analogii do państw postjugosłowiańskich. Podobny status miały osoby, które stanęły przed obliczem Międzynarodowego Trybunału Karnego dla byłej Jugosławii.

Wiele interesujących inicjatyw powstało w konsekwencji podpisania umowy o współpracy kulturalnej 1 maja 1997 r. (*Dohoda medzi vládou 1999*).

W Bratysławie swoje przedstawicielstwa ma wiele niemieckich instytucji i fundacji, jak *Deutscher Akademischer Austauschdienst (DAAD)*, *Robert Bosch Stiftung*,

¹ Nagrody przyznaje Fundacja św. Wojciecha w Krefeld osobom, które w sposób szczególny przysłużyły się procesom trwałego jednoczenia się całej Europy oraz rozwojowi przyjacielskich stosunków pomiędzy państwami Europy Zachodniej i Europy Środkowej.

Konrad Adenauer Stiftung, Friedrich-Ebert-Stiftung, Alexander von Humboldt Stiftung. Od 1991 r. w stolicy Słowacji swoją działalność prowadzi *Goethe-Institut* (Żarna 2015: 297).

Spotkania odbywały się również na poziomie parlamentarnym. W dniach 11-12 lutego 1997 r. wizytę w Słowacji złożyła przewodnicząca *Bundestagu* Rita Süsmuth, spotykając się z przewodniczącym Rady Narodowej Republiki Słowackiej Ivanem Gašparovicem i premierem Vladimírem Mečiarom. W dniach 1-2 maja 1997 r. z oficjalną wizytą przybył wicekanclerz i minister spraw zagranicznych RFN K. Kinkel. Podczas wizyty wyartykułował zarzuty dotyczące niewystarczających postępów w przeobrażeniach demokratycznych. W dniach 28-29 września 1997 r. doszło do roboczej wizyty M. Kováča w Niemczech, kiedy obok rozmów z prezydentem RFN odbył spotkania z niemieckim ministrem finansów Theo Weiglem (Łoś 2007: 121).

Podczas wymienionych spotkań politycy niemieccy nie kryli zastrzeżeń wobec władz słowackich dotyczących naruszeń praw człowieka. Był to element, który spowolnił proces akcesji Słowacji do struktur euroatlantyckich. Ograniczanie praw mniejszości romskiej i węgierskiej, wykorzystanie służb specjalnych do celów politycznych, marginalizowanie opozycji oraz ograniczanie roli mediów spowodowały krytyczne wypowiedzi ze strony polityków niemieckich i spowodowały stagnację w relacjach bilateralnych i brak wsparcia Niemiec w procesie akcesji do UE i Sojuszu Północnoatlantyckiego. Znamiennym tego wymiarem był brak oficjalnej wizyty kanclerza Helmuta Kohla.

STOSUNKI SŁOWACKO-NIEMIECKIE W LATACH 1998-2002

We wrześniu 1998 r. odbyły się w Niemczech wybory do *Bundestagu*, po których zakończył się szesnastoletni okres rządów koalicji Unii Chrześcijańsko Demokratycznej / Unii Chrześcijańsko-Społecznej (*CDU/CSU*) – Wolnej Partii Demokratycznej (*FDP*), która wobec państw Europy Środkowej kontynuowała politykę zapoczątkowaną przez socjaldemokratycznego kanclerza Willy'ego Brandta *Neue Ostpolitik*. Nowy kanclerz Gerhard Schröder deklarował kontynuację dotychczasowej linii politycznej, ale jego wypowiedzi zdradzały dużą rezerwę w stosunku do proakcesyjnego entuzjazmu rządu Helmuta Kohla (Łukáč, Chmel, Samson 1999: 353). W swoim *expose* z listopada 1998 r. wymienił poparcie dla akcesji do UE dla dwóch państw: Polski i Węgier, nie wymieniając Czech i Słowacji (*Die Regierungserklärung* 1998: 47).

W niemiecko-słowackich stosunkach bilateralnych wyraźna zmiana nastąpiła po wyborach parlamentarnych (1998 r.) i prezydenckich (1999 r.) w Słowacji. W tym drugim przypadku głową państwa został Rudolf Schuster, który wielokrotnie podkreślał swoje niemieckie pochodzenie. Jak zaznaczył w jednym z wywiadów, jego przodkowie przybyli na Słowację z Niemiec w XIV w., a w miasteczku, w którym się wychował, ludzie mówili dialektem języka niemieckiego wywodzącego się z okolic Stuttgartu (Schuster 1999: 12). W przypadku wyborów parlamentarnych w Słowacji

władzę przejęła tzw. błękitna koalicja. Były to partie, które nawiązały współpracę przed wyborami w celu odsunięcia od władzy V. Mečiara. Stojący na czele nowego rządu Mikuláš Dzurinda wygłosił 19 listopada 1998 r. na forum parlamentu *expose*. Stwierdził, że misją rządu będzie doprowadzenie do sytuacji, w której Słowacja zostanie uznana za najlepiej przygotowanego kandydata do UE. Drogą do tego miała być odbudowa zaufania społeczności międzynarodowej poprzez wypełnianie obowiązków płynących z wcześniej podpisanych umów bilateralnych. Podkreślił również aktywność Słowacji w organizacjach międzynarodowych. Nie wymienił natomiast w *expose* samej RFN, podobnie jak miało to miejsce w przypadku deklaracji programowej poprzedniego rządu (*Programové vyhlásenie vlády* 1998).

Do momentu wyborów parlamentarnych i prezydenckich ze strony RFN można było zauważyć ignorowanie Słowacji, a powodem było wspomniane już wcześniej łamanie praw człowieka przez rządzącą wówczas koalicję. W dniach 2-3 lutego 1999 r. miała miejsce wizyta ministra spraw zagranicznych Eduarda Kukana w Bonn, gdzie odbyły się rozmowy międzyresortowe z Joschką Fischerem. Z wizyt niemieckich przedstawicieli w Słowacji należy wymienić wizytę wiceprzewodniczącego *Bundestagu* Rudolfa Seitersa, który przebywał w Słowacji od 1 do 3 lutego 1999 r. Spotkał się wówczas z wiceprzewodniczącym Rady Narodowej Republiki Słowackiej Pavlem Hrušovským i ministrem spraw zagranicznych E. Kukanem (Žarna 2015: 298).

Po zmianie rządów na Słowacji, do pierwszej oficjalnej wizyty szefa słowackiego rządu w RFN doszło w dniach 10-11 marca 1999 r., gdy z wizytą w Bonn przebywał M. Dzurinda. Premier rozmawiał z kanclerzem Gerhardem Schröderem i ministrem spraw zagranicznych Joschką Fischerem na temat przystąpienia Słowacji do UE (Łoś 2007: 121). Politycy niemieccy nie kryli zadowolenia z demokratycznych przemian, jakie zachodziły w Republice Słowackiej.

Warto podkreślić fakt, że rządy chadeków w Niemczech zakończyły się równocześnie z dojściem do władzy chrześcijańskich demokratów (jako koalicjantów) w Słowacji. W tej sytuacji partnerem Słowackiej Koalicji Demokratycznej ze strony Niemiec stali się socjaldemokraci, którzy w kwestii akcesji wyrażali mniej entuzjazmu niż rząd Helmuta Kohla. Pomimo to bilans kontaktów bilateralnych w 1999 r. pomiędzy oficjalnymi przedstawicielami obu państw był zdecydowanie lepszy niż w 1998 r. Jak zauważają analitycy z Instytutu Spraw Publicznych, wartość eksportu ze Słowacji do Niemiec wzrosła ze 108,8 miliardów koron słowackich w 1998 r. do 116,9 miliardów. Również wartość importu wzrosła ze 118,3 do 122,5 miliardów koron słowackich. Niemcy byli największym inwestorem na Słowacji, mając udziały w ponad 1300 spółkach, głównie w przemyśle (Bilčík, Bruncko, Duleba, i in. 2000: 403).

W 1999 r. nastąpiła intensyfikacja kontaktów polityków różnego szczebla. W maju Ján Figeľ i minister obrony Pavol Kaniš uczestniczyli w posiedzeniu Rady Ministrów Unii Zachodnioeuropejskiej, które miało miejsce w Bremie. Minister spraw zagranicznych E. Kukan spotkał się 10 czerwca w Kolonii z ministrem J. Fischerem przy okazji uchwalenia Paktu Stabilizacji dla Europy Południowo-Wschodniej. W dniach 22-23 września przedstawiciel niemieckiego MSZ Wolfgang

Ischinger uczestniczył w Bratysławie wspólnie z Jánem Figel'em w II europejskiej konferencji „Możliwości ścisłej współpracy w Europie na przykładzie stosunków niemiecko-słowackich”. W grupach roboczych dyskutowano nad następującymi obszarami: polityka i integracja europejska, gospodarka i inwestycje, media, finanse i bankowość, sprawy publiczne, kultura, nauka (*Príprava na rozšírenie...* 1999). W. Ischinger spotkał się z wicepremierem Pavlem Hamžíkiem i przewodniczącym komisji parlamentarnej ds. zagranicznych Peterem Weisssem. W dniu 10 listopada premier M. Dzurinda spotkał się w Berlinie z kanclerzem Gerhardem Schröderem i z premierami państw Grupy Wyszehradzkiej w ramach debaty organizowanej przez dwa niemieckie opiniotwórcze dzienniki „Handelsblatt” i „Tagesspiegel” (von Marschall 1999). Prezydent R. Schuster przyjechał do Niemiec w listopadzie dwukrotnie. 15 listopada uczestniczył w sympozjum F. J. Straussa w Monachium, gdzie spotkał się z premierem Bawarii Edmundem Stoiberem, a 29 listopada miał wykład w prestiżowym Niemieckim Stowarzyszeniu Polityki Zagranicznej w Berlinie (Bilčík, Bruncko, Duleba i in. 2000: 403).

3 maja 2000 r. z wizytą do Słowacji udał się premier Bawarii Edmund Stoiber. Spotkał się z prezydentem R. Schusterem, premierem M. Dzurindą, wiceprzewodniczącym Rady Narodowej Republiki Słowackiej Pavlem Hrušovskim i ministrem spraw zagranicznych E. Kukanem (Bilčík, Bruncko, Duleba i in. 2000: 404).

Minister spraw zagranicznych RFN J. Fischer odbył 28 sierpnia 2000 r. jednodzienną wizytę w Bratysławie, podczas której wyraził poparcie dla aspiracji dla wstąpienia Słowacji do UE. W kolejnym roku stosunki z Niemcami rozgrywały się na tle wzajemnych sporów związanych z ostatecznym rozwiązaniem problemu odszkodowań dla byłych robotników przymusowych w nazistowskich Niemczech, czemu służyła m.in. wizyta prezydenta R. Schustera z października 2001 r. w Niemczech. Podpisano wówczas umowę o odszkodowaniach wojennych (Łoś 2007: 122).

Po roboczej wrześniowej wizycie ministra spraw zagranicznych RFN, 23 października 2000 r. odwiedził Słowację kanclerz G. Schröder. Była to historyczna, pierwsza wizyta najwyższego rangą polityka niemieckiego od momentu powstania samodzielnej Republiki Słowackiej. Również ta wizyta potwierdziła pozytywną zmianę w kontaktach pomiędzy oboma państwami. Kanclerz Niemiec zaprezentował w Bratysławie poparcie RFN dla procesu akcesji do UE. Stwierdził, że rozszerzenie UE może nastąpić najwcześniej w 2003 r., a do tego czasu należałoby spełnić warunki członkostwa. W rozmowach z premierem M. Dzurindą kanclerz G. Schröder stwierdził, że Słowacja ma realne szanse dogonić swoich wyszehradzkich sąsiadów i wstąpić do UE wspólnie z nimi, jeśli tylko przyspieszy tempo prowadzonych reform. Kanclerz entuzjastycznie wypowiedział się na temat przemian w Słowacji, szczególnie podkreślając sukcesy przekształceń własnościowych. G. Schröder zadeklarował również wsparcie w staraniach Słowacji o członkostwo w *NATO*. Obiecał także pomoc w modernizacji samolotów MIG-29. Premier M. Dzurinda i kanclerz G. Schröder rozmawiali w Bratysławie o kontaktach bilateralnych, które niemiecki szef rządu scharakteryzował jako bliskie i ważne. Ocenili ważność zwłaszcza obrotów handlowych, które od momentu powstania samodzielnej Słowacji wzrosły czterdnastokrotnie. Pod-

kreślili znaczenie wpływu niemieckich inwestycji na rozwój słowackiej gospodarki. Wspomniana wizyta miała duże znaczenie dla rozwoju stosunków gospodarczych – kanclerzowi towarzyszyli przedstawiciele niemieckich firm: *Ruhrigas AG*, *Wintershall AG*, *Deutsche Telekom*, *Siemens*, *Leoni AG* (*Schröder gibt* 2000).

Na początku 2001 r. przewodniczący Rady Narodowej Republiki Słowackiej Jozef Migaš oceniał RFN jako jednego ze strategicznych partnerów przy spełnianiu akcesyjnych ambicji Słowacji, a wzajemne kontakty pomiędzy oboma państwami można było określić jako bezproblemowe. W jego ocenie Niemcy są ważnym partnerem dla Słowacji z wielu względów. RFN jest jednym z najważniejszych adwokatów wejścia państw środkowoeuropejskich do *NATO* i UE i to pomimo obaw związanych ze zmianą ekipy rządzącej w Niemczech w 1998 r. (Marušiak, Duleba, Melišova-Bates i in. 2002: 306).

W dniach 19-20 stycznia 2001 r. Berlin odwiedził minister spraw zagranicznych E. Kukan. Uczestniczył w forum „Europa bez granic” organizowanym przez Fundację Bertelsmanna. W stosunkowo krótkim czasie po ostatnim spotkaniu ponownie rozmawiał z ministrem spraw zagranicznych RFN J. Fischerem. J. Fischer stwierdził, że nie ma żadnych przeszkód, aby Słowacja stała się członkiem *NATO* i UE. Potwierdził zainteresowanie niemieckich kręgów finansowych i gospodarczych w dalszym pogłębianiu wzajemnych kontaktów (Marušiak, Duleba, Melišova-Bates i in. 2002: 306).

W dniach 6-7 marca 2001 r. R. Schuster odwiedził dwa kraje federacji: Bawarię i Północną Nadrenię-Westfalię. Podczas wizyty spotykał się z władzami krajów związkowych, odwiedził partnerskie miasto Koszyc – Wuppertal. Wziął udział w uroczystości wręczenia nagrody Związku Karpatoniemieckiemu na Słowacji. Premier Bawarii Edmund Stoiber deklarował jednoznaczne poparcie dla wejścia Słowacji do UE w pierwszej grupie z Polską, Czechami i Węgrami. E. Stoiber zwrócił uwagę na potrzebę zatrudnienia w Bawarii wielu słowackich pielęgniarek. Słowację odwiedził minister sprawiedliwości i spraw europejskich Brandenburgii Kurt Schelter, który prowadził negocjacje z wicepremierem ds. integracji europejskiej P. Hamžikiem, ministrem sprawiedliwości J. Čarnogurskim i wiceministrem spraw zagranicznych J. Figeľem (*Čarnogurský hovoril* 2001).

Na słowacko-niemieckie stosunki bilateralne poważnie wpływała bolesna przeszłość, jaką była zagłada słowackich Żydów podczas drugiej wojny światowej. Centralny Związek Żydowskich Gmin Wyznaniowych na Słowacji (*ÚZŽNO*) po nieudanych rokowaniach, w marcu 2001 r. wystąpił wobec rządu niemieckiego z żądaniem wypłacenia 180 milionów marek, które nazistowski reżim w marcu i październiku 1942 r. zainkasował jako zapłatę za deportację i likwidację 57 628 słowackich Żydów (Republika Słowacka zapłaciła III Rzeszy za każdego wywiezionego Żyda 500 marek). Od końca drugiej wojny światowej władze RFN zapłaciły gminom żydowskim w różnych państwach około 120 miliardów marek, ale słowaccy Żydzi dotychczas odszkodowania nie otrzymali. Sąd Krajowy w Berlinie skargę odrzucił, tłumacząc się brakiem podstawy prawnej. Władze słowackie uznały to za spór prywatny. Minister spraw zagranicznych E. Kukan 20 czerwca 2001 r. stwierdził, że nie chce, aby ten

spór wpływał negatywnie na stosunki słowacko-niemieckie. Potwierdził jedynie fakt, że *ÚZZNO* jest jedynym podmiotem mogącym występować w imieniu Żydów wobec Niemiec, co było potwierdzeniem przepisów uchwalonych przez Słowacką Radę Narodową w 1946 r. (*Niemecko odmieta...* 2001).

W dniach 1-3 maja 2001 r. Niemcy były po Wielkiej Brytanii i USA kolejnym celem wizyty przewodniczącego komisji spraw zagranicznych słowackiego parlamentu Petera Weissa i przewodniczącego komisji ds. europejskich Františka Šebeja. Lobbowali oni na rzecz wejścia Słowacji do *NATO* i UE. Obaj politycy z posłanką Ruchu na rzecz Demokratycznej Słowacji Ireną Beloharską uczestniczyli w opracowaniu europejskiej koncepcji bezpieczeństwa. Posłowie *Bundestagu* pozytywnie oceniali szanse Słowacji na wejście do *NATO*, jeżeli nie zmieni się dotychczasowa linia polityki zagranicznej. Przewodzący niemieckiej delegacji w Zgromadzeniu Parlamentarnym Sojuszu Północnoatlantyckiego Marcus Meckel zwracał uwagę na ryzyko niestabilności wewnątrzpolitycznej w Słowacji (Marušiak, Duleba, Melišova-Bates i in. 2001: 307).

Minister spraw wewnętrznych Ladislav Pittner prowadził w dniach 6-10 maja 2001 r. rozmowy ze swoim bawarskim odpowiednikiem Güntherem Becksteinem w Monachium, gdzie uczestniczył w konferencji pt. „Zabezpieczenie powietrznych granic Unii Europejskiej”. Minister finansów Republiki Słowackiej Brigita Schmögnerova uczestniczyła 10 maja 2001 r. w „Europa-Forum” we Frankfurcie nad Menem, a minister kultury Republiki Słowackiej Milan Kňažko otworzył w Berlinie 12 maja 2001 r. wystawę „Europa około 1000 roku”. W dniach 22-23 maja 2001 r. wiceminister spraw zagranicznych J. Figel’ uczestniczył w spotkaniu słowacko-bawarskiej komisji w Monachium, podczas którego rozmawiał z wieloma bawarskimi oficjelaми (Marušiak, Duleba, Melišova-Bates i in. 2001: 307).

Pierwsza oficjalna wizyta prezydenta Słowacji w Niemczech miała miejsce w dniach 9-13 października 2001 r. R. Schuster spotkał się w Berlinie z prezydentem Johannesem Rauem. Obaj politycy rozmawiali o możliwościach rozwoju współpracy gospodarczej, staraniach akcesyjnych Słowacji, a także o bezpieczeństwie międzynarodowym po rozpoczęciu operacji w Afganistanie. Prezydent spotkał się też z ministrem spraw zagranicznych RFN J. Fischerem, który określił Słowację jako bardzo ważnego partnera dla niemieckich inwestorów w regionie Europy Środkowej. Zwrócił jednocześnie uwagę, że RFN liczy na kontynuację dotychczasowego kursu politycznego również po wyborach parlamentarnych w 2002 r. W związku z obawami strony niemieckiej dotyczącymi napływu taniej siły roboczej, prezydent stwierdził, że strona słowacka nie będzie upierała się przy skróceniu okresu przejściowego w tej materii. R. Schuster spotkał się też z kanclerzem G. Schröderem (Loesch 2001).

19 lutego 2002 r. premier M. Dzurinda odbył jednodniową roboczą wizytę w Berlinie. Przedmiotem jego rozmów z kanclerzem G. Schröderem była kwestia akcesji Słowacji do UE i Sojuszu Północnoatlantyckiego. G. Schröder stwierdził, że Słowacja znajdzie się w pierwszej grupie państw, które przystąpią do UE. Jednoznacznie pozytywnie ocenił politykę rządu M. Dzurindy w obszarze spraw zagranicznych, bezpieczeństwa, obrony i gospodarki. Słowacki premier poinformował niemieckiego kanclerza, że państwa Grupy Wyszehradzkiej będą reprezentowały jednolite stano-

wisko w negocjacjach w obszarze rolnictwa. Zapewnił również o kontynuacji procesu prywatyzacji i reform również po wyborach parlamentarnych. Przedmiotem rozmów była też przygotowywana prywatyzacja słowackiego przemysłu energetycznego. W *Bundestagu* premier spotkał się z przewodniczącym komisji obrony Helmutem Wieszorkiem, przewodniczącym komisji europejskiej Friedbertem Pflüglerem i z przewodniczącym niemieckiej delegacji przy Zgromadzeniu Parlamentarnym *NATO* Marcusem Meckelem. Niemcy tłumaczyli M. Dzurindzie konieczność reform również po wyborach parlamentarnych. F. Pflügler stwierdził, że w kontekście akcesji do struktur euroatlantyckich Słowacy myśleli, że mogą iść własną drogą, co jednoznacznie określił jako błąd. M. Dzurinda spotkał się również z przedstawicielami niemieckiej firmy *Ruhrigas* zainteresowanej przejęciem 49% akcji Słowackiego Przemysłu Gazowego (Marušiak, Duleba, Bates-Melišová i in. 2001: 370-371).

Premier Mikulaš Dzurinda odbył również wizytę roboczą na Uniwersytecie Humbolta w Berlinie, gdzie wygłosił referat „Europejska debata konstytucyjna z punktu widzenia Słowacji”. Było to pierwsze międzynarodowe wystąpienie przedstawiciela Słowacji o sprawach przyszłości Europy. M. Dzurinda poparł zdanie niemieckiego ministra spraw zagranicznych Joschki Fischera, że przyjęcie Traktatu ustanawiającego konstytucję dla Europy przyczyni się do szerszej integracji europejskiej. Jednocześnie poparł też Kartę Praw Podstawowych (Dzurinda 2002: 6-13). Obok M. Dzurindy w panelu dyskusyjnym wzięli udział: minister spraw zagranicznych RFN Joschka Fischer, prezydent RFN Johannes Rau, prezydent Rzeczypospolitej Polskiej Aleksander Kwaśniewski i premier Szwecji Göran Persson (Marušiak, Duleba, Bates-Melišová 2001: 370). Podczas spotkania M. Dzurindy z kanclerzem G. Schröderem premier Słowacji usłyszał, że strona niemiecka jest pełna uznania dla sukcesów gospodarczych. Kanclerz zaznaczył, że jest przekonany, iż Słowacja znajdzie się w pierwszej grupie przyjętych do UE, jest również silnym kandydatem do Sojuszu Północnoatlantyckiego (Żarna 2015: 304).

Kilka dni po tej wizycie przybył do Niemiec prezydent R. Schuster. W Hamburgu 22 lutego 2002 r. odwiedził siedzibę firmy *Airbus Industria*, gdzie spotkał się z jej wiceprezydentem Peterem Schröderem rozmawiając o niemieckim przemyśle lotniczym. R. Schuster przekazał P. Schröderowi listę słowackich firm, które mogłyby uczestniczyć w projekcie budowy Airbusa 380. R. Schuster spotkał się również z niemieckimi biznesmenami zainteresowanymi inwestowaniem w Słowacji. Usłyszał z ich strony krytykę nadmiernej biurokracji (Marušiak, Duleba, Bates-Melišová 2001: 370).

Kilka miesięcy później R. Schuster ponownie przyjechał do Niemiec. 7 maja 2002 r. w Akwizgranie uczestniczył w konferencji Forum Europejskiego. W swoim wystąpieniu podkreślił konieczność akcesji Słowacji do struktur euroatlantyckich, kontynuacji procesu demokratyzacji. Uczestniczył również w uroczystości wręczenia Nagrody Karola Wielkiego, którą w 2002 r. otrzymała wspólna waluta Euro, a odebrał ją prezes Europejskiego Banku Centralnego Wim Duisenberg (Marušiak, Duleba, Bates-Melišová i in. 2001: 371).

Słowacy kontaktowali się również z przedstawicielami niemieckich krajów związkowych. 21 listopada 2001 r. miała miejsce wizyta u premiera Saksonii Kurta

Biedenkopfa. Prezydent R. Schuster nie ukrywał dużej satysfakcji z faktu rozwoju stosunków pomiędzy Słowacją a Saksonią. Uspokajał premiera Saksonii obawiającego się zagrożenia rynku pracy poprzez napływ taniej siły roboczej (Marušiak, Duleba, Bates-Melišová i in. 2001: 371). W Bratysławie w dniach 13-14 czerwca 2002 r. doszło do dwunastego zebrania komisji słowacko-bawarskiej, której zadaniem była koordynacja wzajemnych kontaktów w sferze gospodarki, transportu, szkolnictwa, kultury oraz ochrony środowiska naturalnego. Premier M. Dzurinda odwiedził Berlin w dniu 19 sierpnia 2002 r. w związku z powstaniem funduszu pomocy państwom, które stały się ofiarami powodzi (Żarna 2015: 305).

6 września 2002 r. przewodniczący Wolnej Partii Demokratycznej i prezes *Friedrich Naumann Stiftung* graf Otto Lambsdorff odwiedził Słowację. Przedmiotem spotkania były rozmowy na temat możliwych opcji po wyborach parlamentarnych. O. Lambsdorf był również głównym negocjatorem rządu niemieckiego w sprawie odszkodowań dla ofiar II wojny światowej. Prezydent R. Schuster był zainteresowany możliwością przyspieszenia wypłaty tych odszkodowań dla nieżydowskich ofiar II wojny światowej (Marušiak, Duleba, Bates-Melišová i in. 2001: 371).

Wybory do Rady Narodowej Republiki Słowackiej odbyły się w dniach 20-21 września 2002 r. Powtórzyła się sytuacja sprzed czterech lat. Wygrał *HZDS*, jednak M. Dzurindzie ponownie udało się utworzyć koalicję rządową i po raz drugi objąć tekę premiera. W tym samym okresie odbyły się wybory do *Bundestagu* (22 września). Na czele rządu ponownie stanął Gerhard Schröder. Rok 2002 zamknęło bardzo ważne wydarzenie. Podczas szczytu UE w Kopenhadze 12-13 grudnia 2002 r. Republika Słowacka wraz z innymi dziewięcioma państwami zakończyła negocjacje akcesyjne z UE. Było to dużym sukcesem Słowacji.

Lata 1998-2002 to okres, w którym Republika Słowacka wychodziła z izolacji międzynarodowej, w której znalazła się w wyniku polityki prowadzonej przez rząd V. Mečiara. Momentem przełomowym były wybory do Rady Narodowej Republiki Słowackiej w 1998 r., w wyniku których doszło do powstania nowego rządu z Mikułášem Dzurindą. Od tego momentu można zauważyć intensyfikację kontaktów niemiecko-słowackich pomiędzy politykami różnego szczebla na poziomie prezydentów, szefów rządu, ministerstw, parlamentów. Wartym podkreślenia jest fakt, że doszło wówczas do pierwszej, historycznej wizyty kanclerza RFN w Republice Słowackiej. Obok współpracy bilateralnej istotną rolę odgrywały kontakty na poziomie multilateralnym, szczególnie w kontekście akcesji do *NATO* i UE. Również na tym obszarze widoczny był wzrost aktywności polityków niemieckich, którzy pozytywnie wypowiadali się na temat przemian demokratycznych, jakie zaszły na terenie Słowacji.

ZAKOŃCZENIE

Biorąc pod uwagę stosunki bilateralne pomiędzy RFN a Republiką Słowacką, analizowany okres można podzielić na trzy etapy: 1993-1994, 1994-1998, 1998-2002. Pierwszy z nich (pierwszy rząd V. Mečiara i rząd J. Moravčika) był zapoczątkowany

powstaniem Republiki Słowackiej. Pomimo faktu, że po rozpadzie Czeskiej i Słowackiej Republiki Federacyjnej Słowacy posiadali znacznie mniejszy potencjał w służbie dyplomatycznej niż Czesi, to ze strony społeczności międzynarodowej otrzymali duży kredyt zaufania. Związane to było z faktem pokojowego rozpadu Czechosłowacji, szczególnie na tle wydarzeń, które rozgrywały się w ZSRR, a przede wszystkim w Jugosławii. W tym okresie Republika Słowacka została uznana przez liczne państwa, w tym Niemcy, przystąpiła do wielu organizacji międzynarodowych akcentując chęć akcesji do struktur euroatlantyckich. Sytuacja drastycznie zmieniła się w drugim analizowanym okresie (lata 1994-1998). Koalicja rządowa pod przewodnictwem V. Mečiara poprzez łamanie praw człowieka doprowadziła do izolacji międzynarodowej Słowacji, wypadnięcia z grona państw mogących szybko osiągnąć członkostwo w *NATO* i UE, pogorszyły się także relacje bilateralne z sąsiednimi państwami. Na tym tle stosunki z Niemcami również uległy pogorszeniu, chociaż należy zaznaczyć, że nie byli oni najważniejszym partnerem, o czym świadczy fakt, że nie byli oni wymienieni w deklaracji programowej rządu z 1995 r. Pewnego rodzaju symbolem było to, że przez cały okres rządów V. Mečiara nie doszło do oficjalnej wizyty kanclerza Niemiec w Słowacji. Nie bez znaczenia był również fakt, że RFN nie sąsiedowało bezpośrednio ze Słowacją. W tej sytuacji naturalnym „advokatem” wejścia Słowacji do UE była sąsiadująca z nią Austria – jedyne państwo członkowskie spośród sąsiadów. W tym okresie Słowacy mieli zdecydowanie najbardziej napięte stosunki z Węgrami i Ukraincami. Jeżeli Słowacja nie znalazła się całkowicie na marginesie procesu akcesyjnego do *NATO* i UE, to paradoksalnie zawdzięcza to Rosji. Gdyby całkowicie odrzucono starania akcesyjne Republiki Słowacji, mogła ona zwrócić się w kierunku Federacji Rosyjskiej, która była zainteresowana stworzeniem „szarej strefy bezpieczeństwa” w Europie Środkowej. Był to też okres, w którym można było zauważyć odmienne priorytety w polityce zagranicznej rządu i prezydenta Słowacji. Kolejny analizowany okres, lata 1998-2002, charakteryzował się istotną zmianą. W obu państwach odbyły się wybory parlamentarne. W Niemczech zakończyły się kilkunastoletnie rządy chadeków, a nowe władze pod przewodnictwem kanclerza Gerharda Schrödera z większą rezerwą niż rząd Helmuta Kohla podchodziły do procesu akcesji do UE. Niemniej odsunięcie od władzy V. Mečiara i to pomimo wygranych przez jego ugrupowanie wyborów w 1998 r. związane było z odbudowywaniem pozycji międzynarodowej Słowacji. Polityka rządu M. Dzurindy i prezydenta była zbieżna w tym zakresie. Zintensyfikowano obustronne wizyty i to zarówno na poziomie głów państw, szefów rządów, jak i przewodniczących parlamentów. Nie zmienia to faktu, że stosunki z Węgrami i Ukrainą nadal pozostawiały wiele do życzenia. Warto również podkreślić fakt kontaktów z przedstawicielami poszczególnych krajów związkowych w Niemczech, szczególnie z Bawarią. Determinanty historycznie nie rzutowały w takim stopniu na relacje słowacko-niemieckie, jak w przypadku stosunków czesko-niemieckich. Jedynymi czynnikami wpływającymi na wzajemne relacje była kwestia zagłady słowackich Żydów, odszkodowań za pracę przymusową Słowaków w czasie II wojny światowej oraz kasus Państwa Słowackiego / Republiki Słowackiej. Relatywizowanie państwa satelickiego III Rzeszy i samej osoby Jozefa Tisy

przez środowiska skrajnie nacjonalistyczne spotykało się z niezadowoleniem polityków niemieckich. Należy podkreślić, że RFN nigdy nie była strategicznym partnerem Słowacji, niemniej ze względu na pozycję mocarstwa regionalnego odgrywała ważną rolę w procesie akcesji tego państwa do struktur euroatlantyckich. W tym okresie udało się wyprowadzić Słowację z izolacji międzynarodowej i nadrobiła ona stracony czas, stając się jednym z liderów procesu negocjacyjnego zamkniętego w 2002 r. w Kopenhadze.

Bibliografia

- Bajda P. (2018), *Male państwo europejskie na arenie międzynarodowej*. Ośrodek Myśli Politycznej
- Bilčík V., Bruncko M., Duleba A., Samson I. (2000), *Vzťahy SR s kľúčovými západnými štátmi a Ruskom*, w: Kollár Miroslav, Mesežnikov Grigorij (red.), *Slovensko 2000. Súhrnná správa o stave spoločnosti*, Bratislava: Inštitút pre verejnú otázkę.
- Cornelissen C. (2018), *Die Gründungsphase der Deutsch-Tschechoslowakischen Historikerkommission und die Zeitzeugen*, w: Neutatz D., Zimmermann V. (red.), *Von Historikern, Politikern, Turnern und anderen. Schlaglichter auf die Geschichte des östlichen Europa Festschrift für Detlef Brandes zum 75. Geburtstag*, Berlin: Frank & Timme.
- Čarnogurský hovoril so Schelterom o aproximácii práva SR k právu EÚ (2001), „Sme” 15 marca, <http://www.sme.sk/c/20339/carnogursky-hovoril-so-schelterom-o-aproximacii-prava-sr-k-pravu-eu.html#ixzz2zNQ6Ouxe> (dostęp 20.12.2019).
- Die Regierungserklärung von Bundeskanzler Gerhard Schröder* (1998), „Presse und Informationsamt der Bundesregierung” 10 listopada.
- Dohoda medzi Ministerstvom obrany Slovenskej republiky a Spolkovým ministerstvom obrany Spolkovej republiky Nemecko o spolupráci vo vojenskej oblasti* (1994), 8 lutego, https://www.mzv.sk/uk/zahranicna_politika/medzinarodne_zmluv-rozsirene_vyhľadavanie?p_p_id=mzvzmluvy3_WAR_MzvZmluvyPortlet&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-3&p_p_col_pos=1&p_p_col_count=2&mzvzmluvy3_WAR_MzvZmluvyPortlet_page=181&mzvzmluvy3_WAR_MzvZmluvyPortlet_rb_typzmluvy=DZ (dostęp 20.12.2019).
- Dohoda medzi vládou Slovenskej republiky a vládou Spolkovej republiky Nemecko o kultúrnej spolupráci*, Z. z. 1999, č. 87.
- Dohoda o vojenskej spolupráci medzi Slovenskou republikou a Spolkovou republikou Nemecko* (1994), 9 lutego, https://www.mzv.sk/uk/zahranicna_politika/medzinarodne_zmluv-rozsirene_vyhľadavanie?p_p_id=mzvzmluvy3_WAR_MzvZmluvyPortlet&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-3&p_p_col_pos=1&p_p_col_count=2&mzvzmluvy3_WAR_MzvZmluvyPortlet_page=181&mzvzmluvy3_WAR_MzvZmluvyPortlet_rb_typzmluvy=DZ (dostęp 20.12.2019).
- Dzurinda M. (2002), *The Debate on the European Constitution – A Slovak View*, „Slovak Policy Affairs” 1: 6-13.
- Gattini A. (2002) *A Trojan Horse for Sudeten Claims? On Some Implications of the Prince Liechtenstein v. Germany*, „European Journal of International Law” 2: 514-544.
- Gelles K. (2010), *Współczesne stosunki niemiecko-słowackie (zarys problematyki)*, w: Pałka E. (red.), *Współczesna Słowacja. Sytuacja wewnętrzna i pozycja międzynarodowa*, Wrocław: Oficyna Wydawnicza Arboretum.

- Hruboň A. (2017), *Budovanie kultu Jozefa Tisa*, „Kultúrne dejiny” 2: 213-239.
- Kastory A. (1996), *Rewanż za Monachium. Z dziejów czechosłowackiej polityki wobec sąsiadów w latach 1945-1947*, Kraków: PAU.
- Lebioda T. (2003), *Polityka RFN wobec Czech w latach 1989-1998*, Wrocław: Oficyna Wydawnicza Arboretum.
- Loesch A. (2001), *Słowakei „Europeas Integration steht auf dem Spiel”*, „Der Tagesspiegel” 9 października, <https://www.tagesspiegel.de/politik/slowakei-europas-integration-steht-auf-dem-spiel/262196.html> (dostęp 21.07.2020).
- Lukáč P., Samson I., Duleba A., Chmel R. (1999), *Vzťahy Slovenska so susednými štátmi, Nemeckom a Ruskom*, w: Mesežnikov G., Ivantyšin M. (red.), *Slovensko 1998/1999. Súhrnná správa o stave spoločnosti*, Bratislava: Inštitút pre verejné otázky.
- Łoś R. (2007), *Polityka zagraniczna Słowacji*, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Łoś R. (2012), *The Czech Republic and the United Germany – Bilateral Relations (1993-2004)*, „Polityka i Społeczeństwo. Studies in Politics and Society” 9: 223-233.
- Marschall Ch. von (1999), *Das Trio soll zum Quartett werden*, „Der Tagesspiegel” 10.10.
- Marušiak J., Duleba A., Melišova-Bates Z. i in. (2002), *Zahraničná politika SR: hlavné trendy, dvijstranné vzťahy, regionalna spolupráca*, w: Kollár M., Mesežnikov G. (red.), *Slovensko 2002. Súhrnná správa o stave spoločnosti*, t. I, Bratislava: Inštitút pre verejné otázky.
- Marušiak J., Duleba A., Melišova-Bates Z. i in. (2001), *Zahraničná politika SR: hlavné trendy, dvojjstranné vzťahy, visegrádska spolupráca, regionalne iniciatívy*, w: Kollár M., Mesežnikov G. (red.), *Slovensko 2001. Súhrnná správa o stave spoločnosti*, Bratislava: Inštitút pre verejné otázky.
- Nemecko odmieta odškodniť slovenské obeť druhej svetovej vojny, odvoláva sa na slovenský štát* (2001), „Sme” 15 marca, <http://www.sme.sk/c/20004/nemecko-odmieta-odškodnit-slovenske-obeť-druhej-svetovej-vojny-odvolava-sa-na-slovensky-stat.html#ixzz2zNWKdOQK> (dostęp 19.04.2019)
- Príprava na rozšírenie EÚ* (1999), „Hospodársky denník” 24 września, <http://www.hospodarsky-klub.sk/hd-dennik/index.cgi?1999.9.24+Zahranicie+1#top> (dostęp 21.12.2019)
- Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky. Materiál na rokovanie Národnej rady Slovenskej republiky, január 1995. Parlamentarna tlač no. 74
- Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky. Materiál na rokovanie Národnej rady Slovenskej republiky, november 1998. Parlamentarna tlač no. 67
- Schmachtel F. H. (2007), *Benes – Dekrete. Freibriefe Selbstjustiz*, Bad Schussenried: Gerhard Hess Verlag.
- Schröder gibt Linie für EU-Beitritt vor* (2000), „Neues Deutschlands“ 24.10.
- Schuster R. (1999), *Wýjście z cienia*, „Gazeta Wyborcza” 19.08.
- Sčítanie obyvateľov, domov a bytov* (2001), Štatistický úrad Slovenskej republiky, https://slovak.statistics.sk/wps/portal/ext/themes/demography/census/indicators!/ut/p/z0/04_Sj9CPykssy0xPL-MnMz0vMAfljo8ziw3wCLJycDB0NLDx8DQ083XwCwgJcQwyDnAz0C7IdFQGMt6bB/ (dostęp 20.07.2020)
- Výsledky sčítania ľudu, domov a bytov* (1991), Infostat, <http://sodb.infostat.sk/scitanie/sk/1991/format.htm> (dostęp 20.07.2020)
- Zmluva medzi Českou a Slovenskou Federatívnou Republikou a Spolkovou republikou Nemecko o dobrom susedstve a priateľskej spolupráci*, Z. z. (1993), č. 521
- Žarna K. (2015), *Od Mečiaru do Dzurindy. Głównie kierunki polityki zagranicznej Republiki Słowackiej w latach 1993-2002*, Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.

Dr hab. Krzysztof Żarna, prof. UR, Instytut Nauk o Polityce, Uniwersytet Rzeszowski (zrnk75@wp.pl)

Słowa kluczowe: Republika Słowacka, Republika Federalna Niemiec, polityka zagraniczna, Unia Europejska, stosunki międzynarodowe

Keywords: Slovak Republic, Federal Republic of Germany, foreign policy, European Union, international relations

ABSTRACT

The article concerns the importance of the Federal Republic of Germany in the foreign policy of the Slovak Republic. The analysis covered the period from the creation of the Slovak Republic (January 1, 1993) to the termination of Mikuláš Dzurinda's rule in 2002. The role of Germany in the foreign policy of Slovakia during the rule of Vladimír Mečiar, Jozef Moravčík and Mikuláš Dzurinda was presented.

The following hypotheses were assumed: taking into account bilateral relations, in the years 1993–2002 the Slovak Republic had the worst relations with the Republic of Hungary and Ukraine, while it is difficult to find any negative factors that would affect relations with the Federal Republic of Germany, outside the period of V. Mečiar's rule, when human rights were abused. Secondly, Germany, due to its position in the European Union, played an important, though not decisive role in the process of Slovakia's accession to this organization. A comparative method was used to verify the hypotheses. The policies of particular governments in Bratislava towards Germany were compared.

The method of decision analysis was also employed, which allowed for the presentation of situations and processes that are the culmination of decisions taken by representatives of the Slovak authorities. The institutional and legal method allowed to analyze legal acts and multilateral and bilateral agreements to which the Slovak Republic was a party.